

Siegfried Kasper z Vídně (jedni z prezidentů „European College of Neuropsychopharmacology“ a členové výkonných výborů dalších mezinárodních odborných společností a redakcí mezinárodních psychofarmakologicky zaměřených časopisů s vysokým impaktem). Oba byli zároveň jmenováni podle našich stanov Čestnými členy ČNPS.

ČNPS a jí pořádané odborné akce sdružují profesně pracovníky z řady biomedicínských preklinických i klinických disciplín (jako: neurofyziology, neurochemiky, farmakology, molekulární biologie a genetiky, neuroimunology, psychiatri, neurology, psychology a další), které všechny přispívají k rozvoji poznatků o fyziologii a patofyziologii funkcí centrálního nervového systému a možnostech diagnózy, léčby a prevence duševních onemocnění a poruch chování.

Cílem je tedy spět k racionální terapii psychofarmaky, tj. v širším smyslu všemi typy léků, důsledkem jejichž podávání se mění chování jedince, a naopak k prevenci zneužívání těchto látek.

UN: Jaké jsou příčiny rozmachu psychofarmakologie, který trvá ve světě již několik desítek let?

Alaxandra Šulcová: Těch příčin je jistě více. V prvé řadě stále ještě mnoho chybí k pochopení všech funkcí nervových systémů, jak periferního, tak zejména centrálního. Přitom všechny naše dosud dostatečně verifikované poznatky prokazují, že stejně tak jako u jiných funkcí organismu i tady lze vystopovat a poté exogenně podáním specifických látek ovlivňovat chemické mechanismy. Jenže jejich integrace je tak spleť a jednoduchý cílený exogenní zásah tak obtížný, že zůstávají tyto pochody pořád ještě pro nás notně zahalené.

Zato technický rozvoj metod jejich možného zkoumání se činí a poskytuje nové možnosti, například zobrazovací, jako

magnetickou rezonanční spektroskopii, funkční magnetickou rezonanci, pozitronovou emisní tomografii, měření regionální krevní perfúze mozku a další sofistikované postupy, které umožňují zkoumat věci dřívějšími přístupy nedostupné. A konečně, možná, že je to jen zlepšením zdravotnické péče a diagnostiky, ale celosvětově je vykazován trend nárůstu poruch chování a duševních nemocí v lidské populaci. Také proto má věda etický a samozřejmě též i sociologický a ekonomický zájem na rozvoji neuropsychofarmakologie.

UN: Na závěr trochu provokativní otázku, co byste poradila čtenářům Univerzitních novin k tomu, aby psychofarmaka mohli užívat v míře pokud možno malé nebo se snad bez nich i obešli?

Alaxandra Šulcová: Psychofarmaka, stejně jako každý jiný lék, jsou koneckonců xenobiotiky, to znamená, že bychom je měli ordinovat vždy s vědomím této cizorodosti ke konkrétnímu makroorganismu. Proto mohou být nositelem dobra jen tam, kde je správně odhalena příčina poruch funkcí, nemocí. U poruch psychických je diagnostika stejně důležitá, a proto sahání po pilulce, tabletce vždy při pocíťované psychické tenzi či rozladě „samoléčitelky“ se může jen opravdu stěží vyplatit, mnohdy spíše vymstít. Poradnu jaký životní režim dodržovat, abychom se co možná potřeby psychofarmakologického ovlivnění uchránili, dělat na tomto místě jistě nebudeme. Konstatujeme však, že pokud se dostaví, z příčin nám třeba i neznámých, psychické onemocnění, mohou přinést již dnes dostupné možnosti psychofarmakoterapie úspěchy vracející nemocného doslova zpět do života.

UN: Paní profesorko, děkuji vám za zajímavý a užitečný rozhovor.

(Za UN rozmlouval prof. PhDr. Karel Linhart, CSc.)

Rozhovor s jubilantem – prof. PhDr. Vladimírem Smékalem, CSc. o jeho práci v psychologii

UN: Vážený pane profesore, z Psychologického ústavu Filozofické fakulty MU, který jste vedl od roku 1990 do roku 1997, jste přešel s několika kolegy na Katedru psychologie nově vzniklé Fakulty sociálních studií MU. Vyučujete i Metody výzkumu v psychologii. Nakolik využíváte své zkušenosti z někdejšího vedení Centra pro psychodiagnostické pomůcky v Bratislavě?

Vladimír Smékal: Svých zkušeností, i když jsou dávné, stále využívám a stále je aktualizuji. Psychologie se snaží docílit vědecké přesnosti a platnosti svého zkoumání psychické reality i praktického poznání osobnosti člověka tím, že klade velký důraz na výuku metodologie a psychodiagnostiky. Překvapuje mne, že mnohé studijní obory na naší univerzitě metodologii považují za implicitní součást svých vyučovaných předmětů a nevyčleňují ji jako samostatný předmět. Student odborné psychologie je vzděláván a trénován v práci s diagnostickými technikami, za nimiž je často komplikovaná teorie interpretace a zázemí poznatků o osobnosti. S takovými metodami seznamovat studenty na bakalářské úrovni by bylo předčasné a neodpovědné. Proto v bakalářském studijním programu psychologie kladu důraz spíše na přirozené způsoby poznávání lidí prostřednictvím pozorování, rozhovoru a analýzy jednání. A tyto výklady jsou ještě navíc součástí kurzu Praktická psychologie osobnosti. V předmětu Metodologie psychologického výzkumu se studenti učí formulovat problém, vytvořit jednoduchý výzkumný projekt a provést prakticky výzkum. Magisterský studijní program již počítá s důkladnou přípravou v psychodiagnostice a psychometrice, i v složitějších výzkumných projektech včetně výcviku v technikách jejich statistického i kvalitativního zpracování.

UN: V kreditech A vyučujete praktickou psychologii osobnosti a v kreditech B jen Psychologii osobnosti. Nemělo

by se to prohodit? (V A jsou totiž všude obecné úvody, v B aplikace.)

Vladimír Smékal: Máte pravdu, stalo se tak omylem a v novém školním roce to napravíme.

UN: Téma osobnosti, jejíž specifická váha v demokracii s tržním hospodářstvím stoupá, vás zřejmě vedlo i k napsání téměř pětisetstránkové učebnice Psychologie osobnosti pro pomáhající profese. Mohl byste stručně objasnit její účel?

Vladimír Smékal: Je to text, který je teprve v recenzním řízení, takže na něm bude ještě dost práce. Pojal jsem jej jako deskriptivní psychologii osobnosti. Vyhýbám se příliš velkému teoretizování, i když je pochopitelné, že v jednotlivých kapitolách uvádím různé názory na lidské prožívání a jednání a různé způsoby jejich objasňování. Cílem knihy je naučit studenty rozeznat a pojmenovat jednotlivé stránky osobnosti a umět je vidět v souvislostech s důsledky činů i s celou jejich genezí, včetně vzdálenějších příčin v osobní historii. Řečeno jednoduše, chci, aby studenti a čtenáři rozuměli tomu, jak a proč lidé dělají to, co dělají. A nejen to, ale aby toto porozumění uměli využít ve své praktické práci s lidmi.

UN: V rozpravě po své přednášce v Diskuzním klubu Přírodovědecké fakulty MU jste se setkal s otázkou, zda je vysokoškolský učitel ještě i dnes osobností, jakou býval pro své studenty kdysi. Je?

Vladimír Smékal: Odpověď na vaši otázku bych rád rozvedl v samostatném článku. Proto jen stručně: Je osobností, ale studenti na to přijdou až po letech při zamýšlení se nad tím, kdo je nejvíce profesně a lidsky ovlivnil. Bohužel, léta totality, která bedlivě střežila, aby někdo nevyčínal, způsobila, že mnozí učitelé dodnes nedokáží dát ve výuce průchod svému hledání, svým pochybám, osobnímu zaujetí pro určitá témata svého oboru, a mnozí se navíc bojí brát své



Prof. PhDr. Vladimír Smékal, CSc. Foto: Marie Kratochvílová.

studenty jako partnery. Touto „depersonalizací“ a „anonymizací“ vztahu ke studentům pochopitelně ztrácejí šanci být pro studenty identifikačními vzory. Takoví učitelé pochopitelně pro své studenty nebudou ani po letech osobnostmi hodnými následování nebo vyrovnávání se. Zde je ještě hodně co napravovat.

UN: Na FSS MU vedete i Centrum výzkumu dětí, mládeže a rodiny. Můžete nás seznámit s jeho programem, s dosavadními výsledky a s případným jeho hodnocením?

Vladimír Smékal: I toto seznámení chystám pro samotný článek. Prozradím jen, že Centrum organizuje pro učitele semináře o tom, jaké jsou současné děti a mládež a chystá publikaci ze svých tříletých výzkumů. Skupina pro rodinu připravila výukový program pro pracovníky rodinných poraden, který na základě výzkumných výsledků učí kooperativní a efektivní komunikaci mezi partnery. Centrum spolupracuje s oddělením sociální pediatrie Ústavu zdraví dítěte, s nímž je zapojeno do mezinárodního výzkumného programu koordinovaného z Bristolu a sledovaného Světo-

vou zdravotnickou organizací. Jde o longitudinální výzkum několika tisíc brněnských dětí, které jsou v pravidelných intervalech sledovány od svého prenatálního období již osmý rok. Pro naše pracoviště i pro univerzitu je to prestižní záležitost, a potěšilo mne, že MŠMT jako zadavatel výzkumu i oddělení vědy Rektorátu MU berou tuto skutečnost plně na vědomí.

UN: Víím, že váš zájem osciluje od individuálního učení dětí doma přes negativní jevy v chování dětí a mládeže až po nutnost změn v didaktice na VŠ. Tři témata – můžete k nim říci pár slov?

Vladimír Smékal: Z našich dosavadních poznatků vyplývá, že učení doma má svá úskalí a vyžaduje nejen nadšené, ale i určitým způsobem kvalifikované rodiče (nebo prarodiče) vstřícné supervizi ze strany školských orgánů. Navíc u nás je tento vzdělávací program ještě ve stadiu zkoumání a legislativního schvalování.

Pokud jde o negativní jevy v chování dětí a mládeže, mohu předběžně říci, že z mnoha příčin a podmínek, které k nim u nás vedou, jsou předmětem našeho výzkumného zájmu především fenomén nudy. Ukazuje se, že nuda má sama o sobě mnoho příčin a podílí se na mnoha zlech. Mimo jiné ji podporuje standardizace našeho života – od hamburgerového stravování přes stále se rozšiřující sledování televize až po prefabrikované hračky a programy mediální zábavy (hrací automaty, virtuální programy) ad. Za zvlášť nebezpečný zdroj negativních jevů považuji nezájem médií o kultivaci hodnotových orientací dětí a mládeže a absenci pozitivní a inspirující duchovní vize.

Nad přežívajícím středověkým stylem výuky na vysokých školách si zoufám. A to možná křivdím starým časům, neboť pěstování středověkých a renesančních disputací bylo svého druhu perfektní didaktickou hrou, kterou by se mnozí naši učitelé báli realizovat. Interaktivní vyučování, aktivizační metody, projektová výuka a mnohé další didaktické objevy běžné na předních univerzitách světa – jak se zdá – příliš narušují zavedené stereotypy a nutí k přestavbě myšlenkových návyků a rutinérství, proto nejsou vlídně přijímány. Kurzy vysokoškolské pedagogiky nejsou považovány za důležité.

UN: Ve své už 15. novoročence – Malém sympoziu, tentokrát o víře, uvádíte své P. F. 2000: Víra je naděje a odhodlání žít v pravdě a lásce. Co tak vydat tato a další sympozia knižně?

Vladimír Smékal: Rád bych upravený a rozšířený text svých novoročenců někdy vydal. Ale taková nahlédnutí do dílny jsou příliš zavazující, takže raději víc neřeknu.

UN: Vážený a milý pane profesore, děkuji vám za vaše zajímavé odpovědi. Dovolte se revanšovat za vaše přání – P. F. 2000 naším přáním, ježto jste se 15. února 2000 dožil šedesáti pěti let: Přejeme vám pevné zdraví a stále tryskající zřídlo – vřídlo vaší obdivuhodné tvořivosti.

(Za UN rozmlouval doc. PhDr. Jiří Sedlák, CSc.)

Rozhovor s doc. MUDr. Františkem Rovným, CSc., přednostou Urologického oddělení ve Fakultní nemocnici Brno U svaté Anny

UN: Pane docente, není tomu tak dávno, co jste oslavil životní jubileum. I když jste jako lékař prošel během své praxe několika pracovišti, čeští i slovenští pacienti vás především znají jako zručného chirurga-urologa a také jako přednostu brněnského Urologického oddělení ve Fakultní nemocnici U sv. Anny. Do dnešního stavu se pracoviště formovalo řadu let a jeho podobu ovlivnilo několik výrazných osobností. Zkusme se na chvíli ohlédnout do minulosti brněnské urologie.

František Rovný: Rád ten návrh přijímám. Počátky věci a jevů se hledají ovšem velice obtížně. Neexistuje přesný čas, od něhož by se daly přesně datovat. Bereme jako samozřejmost fakt, že medicínské poznání se natolik rozšiřuje, že

se stává nemožným, aby lékař ovládl komplexně celou medicínu, a tak se uvnitř ní neustále formují a posléze vydělují další relativně samostatné obory a jejich specializace. To se pochopitelně týká také urologie. Z historického hlediska je to mladý obor, který byl dlouho specializovanou součástí všeobecné chirurgie. S postupným osamostatňováním urologie šel samozřejmě proces vzniku samostatných urologických pracovišť, na nichž vyrůstali další specialisté.

UN: A jak to bylo v případě vzniku brněnského urologického pracoviště?

František Rovný: Zakladatelem a tím, kdo vytvořil brněnskou urologickou školu, byl prof. MUDr. Karel Neuwirt, který budoval nejprve urologické oddělení Nemocnice U Milo-